

לבאר גודל איסור תגלחת נשים בזה"ז

חז"ל אומרים במס' ביכורים (פ"ד ה"ב) בענין אדרוגנית ומהו גדרו במצוות: "אנדרוגנית שוה לאנשים ושוה לנשים. שוה לאנשים כיצד, מתעטף, ומסתפר כאנשים."

ופירוש הר"ש משאנ"ץ: "כלומר אינו נעטף, ומסתפר כאנשים. וכללם לפי שטעם אחד לשניהם דדרך האשה לעטוף את ראשה ולכסותה בצעיף ואין דרך איש לעטוף את ראשו בצעיף, וכן נמי דרך האיש לספר שער ראשו ואין דרך האשה כן אלא מגדלת שער כלילית. ולכן אמר שאדרוגנית בענין שינהוג בעצמו בתספורת ומלבושים כעין איש" עכ"ד הר"ש.

ולהסביר הענין בקצרה. הנה יש כמה הלכות שאדרוגנית צריך לעשות באיש משום שהוא ספק איש. וכאן אומר התוספתא שלענין "לבישה" יש לו דין של איש וצריך ללבוש כעין איש. והנפ"מ נוגע לענין כיסוי ראש ולענין תגלחת הראש שיש חוליק בין איש לאשה בשני הדברים הללו, והוא צריך לעשות כאיש דווקא.

ולפי'ז יש להבין, נהו בעטיפה מובן למה יש חוליק בין נשים לאנשים כי הם אסורים לעשות זה כזה משום לא תלבש, אבל מהו החילוק של שערות, וכי יש איסור של לא תלבש בנוגע לשערות האיש או האשה? התירוץ הוא שכן. יש איסור לא תלבש גם על שערות הראש. והגם שלא מצינו איסור לאיש לגדל שער ראשו כאשה (שמגדלת שערות אריכות כלילית כמב' ב) ואדרבה מצינו שנזיר מגדל שערות אריכות, מ"מ לאשה יש איסור להתדמות בשערותיה כאיש, והיינו לגלח או לספר שעה כי דרך האיש לספר שערותיו ואין דרך האשה כן, ובזה נזהר האשה באיסור לא תלבש. וזהו כוונת התוספתא לאשמיענו שיש

חידוש באדרוגנית שהוא נחשב לענין זה כאיש "ומותר לו להתגלח כאיש" ואינו עובר בלא תלבש.

ויש ללמוד דבר זה (שיש איסור לאשה לגלח שערה) מתוספתא אחרת. בתוספתא (סוטה פ"ב ה"ח) הולך ומונה כל החילוקים שיש בין איש לאשה כמו איסור 'בל תקיף' ואיסור 'בל תטמא למתים', וכן מצות עשה שהזמ"ג. ואחד מן החילוקים הוא כדלהלן:

"האיש מעטף ומספר, ואין האשה מתעטפת ואין מספרת"

ופירוש המנחת ביכורים שהכוונה הוא במצורע, דכתיב בפרשת טהרת המצורע "ועל שפם יעטה" וזה אחד מסדר הדברים שמצורע עושה כדי לטהר עצמו. ועל זה אומר המשנה שרק איש המנוגע צריך לעטוף, אבל אשה המצורעת שמטהרת את עצמה אינו עוטה על שפם. ולומדים זה מגילוי מיוחד בקרא ע"ש.

ועוד אומר התוספתא, שהא דכתיב (ויקרא י"ד ט') "והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו ואת ראשו וגו'" זהו רק באיש, כלומר רק איש צריך לגלח ראשו כדי לטהר עצמו, אבל אשה שמטהרת את עצמה אינה מגלחת את ראשה בסדר טהרתה, והטעם משום שאסור לה להתגלח כאיש שנא' לא ילבש גבר שמלת אשה. עכת"ד המנחת ביכורים.

וביאור הדברים, חז"ל אומרים כאן שיש חידוש מיוחד באשה המצורעת שאינה עושה כל סדר הטהרה הכתוב בתורה, ואינה מגלח ראשה כיון שהתורה אוסרתה בלאו דלא תלבש, אלא עושה שאר הדברים ודי בהם לטהר עצמה.

דבר זה הוא נקודה חשובה. וחידוש גדול. התורה מצווה בלשון פשוטה הכולל כל מי שיש לו נגע ורוצה לטהר, שצריך לגלח ראשו, ואינו פורט איש או אשה, אלא כולל שניהם בכל הפרשה. אבל בכל זאת אומרים חז"ל שא"א לומר שאשה היא בכלל 'יגלח' כיון שיש לאו, במקום אחר, שאוסרתה לאשה לגלח ראשה, וע"כ מוכרך שהפסוק הזה "והיה ביום השביעי יגלח" מיירי רק באיש. ולא משום שיש מיעוט

מיוחד להוציא אשה, אלא מזה שיש לאו אחרת (לא תלבש) מסתברא שהתורה לא עשה כאן יוצא מן הכלל 'להתיר לאשה להתגלח' אלא יותר מסתברא שאינו מדבר כלל בנשים.

ויש להתבונן בזה ולעורר שאלה חשובה:

לכ' אין האשה המצורעת מכוונת להתדמות לאיש, אלא רק רוצה לטהר עצמה כמו שציווה התורה, ולמה אומרים שבכל זאת אסור לה להתגלח? למה נחשב כאולי האשה עושה מעשי איש אפ' אם אין כוונתה להתדמות לאיש?

ולכ' מבואר כאן בפסוק זה שבכל אופן אסור, ואין שום דרך שיהא מותר לאשה לגלח ראשה, כי אם היה איזה היתר או עצה איך לעשות הגילוח היה אפשר למצורעת להתגלח עם ההיתר ההוא, אלא מזה שאשה אינה מגלח רואין שהוא איסור מוחלטת לאשה.

(וזהו תשובה חמורה לאלו הרוצין לעשות כל מיני 'במה דברים אמורים' לגבי איסור זה, ולומר שאפשר למצוא היתר לגלח, ולשיטתם צ"ב למה לא אומרים חז"ל שהפסוק "והיה ביום השביעי יגלח" מיירי גם באשה ובאופן ההוא דייקא, כשאין איסור של לא תלבש, וכן למה לא אומרים חז"ל שיש פעם, שאשה יכולה להתגלח, אלא אומרים בלשון סתמת 'אשה אינה מסתפר'. אלא ודאי מוכח שחז"ל לא סבירו להו שום היתר לאיסור תגלחת נשים)

(ויש להוסיף עוד נקודה, נגיד שבעצם יש היתרים לאשה להתגלח, ולמשל אשה שאינה מכוונת להתדמות לאיש מותרת, והתורה רצה לפטור כל אשה מלגלח בהלכות טהרת מצורע, כמו שתורה מיעט אשה מדין 'יעטה' כנ"ל, הלא הוצרך התורה לכתוב מיעוט מיוחד לאשה, בדיוק כמו שעשה בדין יעטה? ומזה שהתורה לא עשה שום מיעוט בגילוח מוכח שלא הוצרך לעשות מיעוט כי לעולם יהא כל אשה בכלל לא תלבש. ואין לומר שבעצם גם אשה בכלל, שזהו נגד התוספתא. עכ"פ מוכח שאין שום יוצא מן הכלל, וסתם אשה אינו מגלח לעולם, בין עם כוונה, ובין בלי כוונה)

דברי התוספתא מובא להלכה:

בש"ע י"ד (קפ"ב סק"ה) הביא המחבר האיסור לנשים לגלח ראשן (והרמ"א אינו חולק) וביאור הגר"א שמקורו מהתוספתא הנ"ל.

וכן כותב הרמב"ם בהל' עבוד"ז (פי"ב ה"י):

"אשה שמגלח ראשה כאיש עובר משום לא תלבש.. והרי זה לוקה מן התורה"

ובהלכה י' כותב:

"לא תעדה אשה עדי איש (פירוש: לא תלבש אשה עם מלבושים מיוחדים לאיש) כגון שתשים בראשה מצנפת או כובע, או שתלבש שריין כאיש וכיוצא בו. או שתגלח ראשה כאיש. אשה שעדי עדי איש לוקה".

אבל בהלכה ט' כותב:

אסור להעביר שער בית השחי ובית הערוה, ואינו אסור מדברי תורה אלא מדברי סופרים. במה דברים אמורים במקום שאין מעבירין אותו אלא הנשים אבל במקום שמעבירין השיער האנשים אם העביר אין מכין אותו".

ומעתה יש להתבונן למה לא כתוב הרמב"ם חוליק זה, של ה'במה דברים אמורים' גם בהלכה י' שמדבר בגילוח של אשה, אלא רק בהלכה ט' בשערות בית הארוה כתב חוליק זה?

ולכ' למד כן מהתוספתא הנ"ל (שזהו באמת מקור דברי הרמב"ם כמ"ש שם הנו"כ) כי מזה שהתוספתא אינו מחלק כלל באיזה מקום, משמע שאין שום יוצא מן הכלל לנשים, אפ' במקום שדרכן בכך.

ולכ' יש להבין למה אכן אין חוליק?

ומאי שנא מאנשים שאיסורם תלוי במנהג המקום?

הביאר בזה הוא ע"פ הר"ש (המובא באריכות בעמק שאלה להלן)

אבל קודם יש להקדים שתי כללים בהל' לא תלבש:

יש ג' מיני מלבושים:

מלבוש שאינו מיוחד לא לאנשים ולא לנשים.

מלבוש המיוחד לאנשים משום מנהג המקום.

מלבוש המיוחד לאנשים מחמת 'גדר המלבוש' וזה נקרא 'קישוטי אנשים'

(א) מלבוש שאינו מיוחד, מבואר בנדרים (מ"ט:) 'דביתהו דר' יהודה עבדת גלימא וכו' ושניהם הלכו באותו מלבוש ולא חששו ללא תלבש, והטעם משום שאינו מיוחד לאנשים או לנשים אלא לשניהם, ולכן אינו אסור כלל (וכ"כ הפוסקים)

(ב) מלבוש שאינו מיוחד מחמת מנהג המקום. יש להבין מלשון הטור שכתב: "לא תלבש אשה בגדים המיוחדים לאיש לפי מנהג המקום." שהאיסור תלוי לפי מנהג המקום דייקא. ואם יש מקומות שרוב נשים הולכים בבגד מסוים של אנשים (כמו מכנסיים בדרך משל) אז אין זה בגדר של לא תלבש. [וכן איפכא, אם יש מקומות שהאנשים אינם הולכים בבגד זה, הגם דבשאר מקומות הוה בגד המיוחד לרוב אנשים, מ"מ במקום זה אזלין בתר מנהג המקום, ומותר.]

ועוד אומרי הפוסקים, שההיתר של הב"ח נוגע רק בלבוש שבגדר הזה. הב"ח כותב שאם איש או אשה לובש איזה מלבוש מפני סיבה אחרת כגון בחמה מפני החמה, בגשמים מפני הגשמים, אז הוה דבר שאין מתכוון (פירוש: שאינה רוצה להתדמות לאנשים בזה) ואינו אסור בלא תלבש. (ודבריו הם מחודשים מאד והפוסקים האריכו לדון בדבריו, הש"ך והט"ז ועוד.)

שתי היתרים הללו שייכים במלבוש רגילה כמו חלוק או מכנסיים. וההסבר הוא משום שמלבושים נשתנים מזמן לזמן וממקום למקום וא"א לומר על שום מלבוש ש'שייך' דייקא לאנשים או לנשים באופן

קבוע, אלא תלוי במצב הזמן והמקום הקובע דרך העולם. ולכן גם האיסור נשתנה לפי רוח הזמן.

ג) מלבוש המיוחד לאנשים מחמת גדר 'קישוטי אנשים'. גדר קישוטי אנשים מבואר בעמק הנצי"ב (המובא להלן) שהם דברים המיוחדים לאיש מחמת 'טבע המלבוש' או 'טבע של איש'. כלומר יש מלבושים שעצם תפקיד של המלבוש שייך לאנשים דווקא, למשל מה שהוזכר הרמב"ם 'שריין של מלחמה' שהוא מלבוש המיוחד לאיש ההולך למלחמה, שאינו תלוי אם דרך אנשים לילך בשריין, כי אפ' בזמן שאין מלחמה בעולם ואף איש אחד אינו הולך עם מלבוש הזה מ"מ הוה עצם המלבוש מיוחד לאיש.

וביארו הפוסקים, שהוא ע"פ המבואר בקידושין (ב:) שדרכו של איש לילך למלחמה ואין דרכה של אשה לילך למלחמה (וילפינן ליה מקרא), ולכן כלי מלחמה מיוחדים לאיש מחמת טבע הדברים ולא מחמת מנהג המקום. ואשה שלובש שריין של מלחמה אפ' אם אינה רוצה להתדמות לאיש וכו' מ"מ הרי לבשה כלי המיוחד לאיש, ועובר בלא תלבש.

ובזה יתבאר מה שנתקשנו לעיל, למה לא הוזכר הרמב"ם החוליק של מנהג המקום בנוגע לקישוטי אנשים, כי בקישוטי אנשים אינו תלוי במנהג המקום.

יסודי הדברים מבוארים בהדיא בדברי הנצי"ב (עמק הנצי"ב פרשת כי תצא ט"ז) וז"ל:

"מודה ראב"י דלשנות בגד המיוחד לנשם אבל אינו מיוחד מחמת טבע המלבוש רק שנהגו שם בכך אינו עובר אלא אם שינה כל בגדיו.. אלא משינוי לשון הכתוב דכתיב 'כלי גבר' ו'שמלת אשה', הוסיף לדרוש בדבר המיוחד לאיש מצד הטבע כמו כלי מלחמה כדא' ביבמות (פ' הבע"י) איש דרכו לכבוש ואין אשה דרכה לכבוש, או בדבר המיוחד לנשים "כמו תכשיטין" דמיוחדים לאשה שאין אשה אלא לתכשיטין, עובר אפ' שלא יבוא לידי תועבה, וזהו שמלת אשה המיוחד לה

להתקשט". עכ"ל הנצי"ב.

וע"ע בזה ביתר אריכות באחרונים בשו"ת אגר"מ (או"ח ח"ד ע"ה ג'),
ובשו"ת יבי"ע (ו' יו"ד ס' י"ד). וע' בשו"ת אבני צדק (חיו"ד ס' ע"ב)
שאוסר לאשה ללבוש כובע אפ' אינה מתכוון וכו' ע"ש. וע' בשו"ת
מנחת יצחק (ח"ב ס' ק"ח). (ודו"ק היטב בדברי הרשב"א בשו"ת ח"ד
ס' צ')

וע"ש ביבי"ע שמביא מתשובת הרמב"ם תשובה חמורה בענין זה, וזה
לשון הרמב"ם:

"בדבר מה שנוהגין שהכלה תצנוף מצנפת או כובע, ולוקחת בידה
סייף ויוצאת במחיל לפני אנשים ונשים, לא יעלה על הדעת שמפני
היותה כלה היתר לה איסור תורה כזו (!). א"כ יתנצלו לומר שהם
סומכין על המנהג, שכך נהגו, כמו שיתנצלו בזולתו, וכבר היה נעשה
כן במצרים והיו נכשלים בו גדולים עד שבטלנו אותו, ומחינו זכרו (!).

וכבר היה נוהג שהחתן יוצא לאשה המקשטת תקשט אותו (החתן),
וזה מכלל עדי אשה, ואסור לעשותו, וראו להזהר מזה, ולא יסמיכו על
הנשים שאין להם דעת ותבונה. עכ"ל החר"ף.

ולכ' יש לשאול מה כל הרעש בכובע הזה, והא בהדיא הוזכר הרמב"ם
שכן היה מנהג כל הנשים והיה דבר ידוע ומפורסם, והם סומכו על
המנהג לומר שאינה אסור כי כן הוא המנהג. אלא לכ' הרמב"ם
לשיטתו שבדבר הנכנס לגדר 'קישוטי' אנשים כמו כובע, או דבר שהוא
בגדר 'עדי אשה' כמו תכשיטים אסורים אפ' אם כן הוא מנהג המקום.

הרי נתבאר יפה שתכשיטי אנשים הם אסורים לעולם באיסור לא
תלבש.

ומעתה יש לחזור להנידון של שערות, שפתחנו בו. ולבאר למה לא
הוזכר הרמב"ם החוליק של מנהג המקום בנוגע לשערות של אשה.

הנה לכ' יש לחקור מה שאמרו חז"ל שאשה אסור להתגלח משום לא תלבש, האם גדר האיסור הוא מחמת מנהג המקום כמו גדר ב' הנתבאר לעיל, דהיינו מלבושים רגולים שאיסורם תלוי במנהג המקום, ואם יש מקום שמגלחים רק האנשים הוה כמו מלבוש המיוחד לאיש, או גדר האיסור הוא משום שתגלחת שייך לאיש מחמת מנהג וטבע של איש, והוה בגדר 'קישוטי אנשים'. ונפ"מ במקום שדרכן של הנשים להתגלח האם אסור בכל אופן כי הוה קישוטי אנשים.

וקודם כל יש לפשור ספק זה מהתוספת הנזכרת (סוטה פ"ב) בענין אשה מצורעת, דקתני: "האיש נעטפת ומספרת, ואין האשה נעטפת ומספרת". והטעם הוא משום שאסורה להתגלח שנא' לא תלבש (מנח"ב שם. ע' בהר"ש ביכורים פ"ד ה"ב, בהגר"א קפ"א סק"ח, רש"ש סוטה כ"ג: ע"ש)

וצ"ב למה אסורה בכה"ג, והא האשה אינה מכוונת להתגלח כדי להתדמות לאנשים, אלא לטהר עצמה מטומאת צורעת, והוה דבר מפורסם וגלוי שכוונתה היא מחמת מצות תגלחת?

ועוד קשה, והא אם עושין כן כמה נשים מצורעים אז ממילא הוה כבר מנהג של נשים ג"כ, ומה יהי' אם יש קבוצה של נשים מצורעים, או אם יש איזה מקום שכן דרך הנשים להתגלח, למה לא אמרו חז"ל מה לעשות בכה"ג? (ע' רמב"ם הלכ' מצורע פ"י ה"ח)

ויש להוסיף שתוס' ביבמות (מ"ח. ד"ה לא עשה) מקשה, איך מצורע מגלח את כל שערו והא גם איש אינו מגלח כל שערו כמו שער בית השחי משום לא תלבש, "ולא משתמיט בשום דוכתא גבי מצורע שעשה דוחה לא תעשה", וא"כ קשה איך יכול לגלח. ותירצו התוס' שבכ"ג אינו אסור בלא תלבש כיוון שאינו מתדמה לאשה.

ולפי"ז הקשיא מתחזקת, דא"כ למה באשה אכן אסרו לה להתגלח משום איסור זה עצמו דלא תלבש, ובאיש לא אסרו.

אלא ודאי ברור מדברי חז"ל כאן שהאיסור של תגלחת נשים הוה

בגדר 'קישוטי אנשים' שאפ' אם אינו רוצה להתדמות לאיש אסור, מחמת עצם טבע של הגילוח שייך לאנשים דווקא, ואיסורם קיימי בין במקום שאין דרך הנשים להתגלח ובין במקום שדרך הנשים להגלח. והביאר בזה הוא משום שחז"ל הק' קובעו שדרך של אשה לגדל שער ראשה, וכמו שאמרו בעירובין ק: "שבח הוא לאשה ליהות מגדלת שיערה כלילית [כמו שד הנקראת לילי"ת. דהיינו הרבה שער]. וכן מבואר ביבמות (מ"ח:) דמגלחין שער יפת תואר כדי לנוולה, כי הוא נגד טבע של אשה, והוא ניוול גדול (רמב"ן כי תצא), וכן בנזיר מ"ח: שגנאי היא לאשה לגלח שיערה, ובפרקי דר"א פי"ד שהוא כוונת הקרא 'ופרע את ראש האשה' דהיינו שמגלחין אותה כדי לנוולה, והוא עונש למי שזנה תחת בעלה.

וממילא כיוון שגילוח השער נחשבת דבר שהיה נגד טבע של אשה, הוה בגדר 'קישוטי אנשים' שאיסרו אינו תלוי במנהג אותו מקום או בכוונת האשה, אלא עצם מעשה הגילוח נחשבת למעשי איש ועוברת בלא תלבש.

ואחרי שמובן החילוק בין גילוח של נשים למלבושים של אנשים ונשים, שזה תלוי במנהג המקום וכוונת הלובש וזה אינו תלוי רק בעצם המעשה יתבאר הרבה דיוקים בפוסקים בענין זה, ואזכיר קצתם: -טור יו"ד קפ"ב: "לא תלבש אשה בגדים המיוחדים לאיש לפי מנהג המקום. ולא תגלח אשה כאיש." ולא זכר כלל מנהג המקום. -ב"ח שם: "..מלשון הרמב"ם משמע שאין איסור באשה כי אם מצנפת וכובע ושריין, וגילוח שער ראש כמו איש שכל אלה הם נוי וקישוט לאיש.."

גם בשו"ע כתב שאסור לאשה ללבוש מלבושי איש, 'והוסיף הרמ"א שהוא תלוי במנהג המקום', אבל על מה שכ' המחבר 'או שתגלח ראשה כאיש' לא כתב הרמ"א כלום.

-יש"ש (יבמות פי"ב ס' י"ז) "הנשים אסורים בגילוח הראש. והטעם

לפי שהזהיר הכתוב שלא יהי' עליה כלי זיין והדומה לזה הראוי לאיש, היפוך הקישוט והנוי, אלא ליהות זריר וגיבור ונמהר. ועל כן הגילוח בראש הוא הנאות לאיש והפך הוא לאשה כי השערות וקילעתה הוא נוי האשה.. "ע"ש עוד.

ועיין בזה ביתר שאת בשו"ת שואל ומשיב, וז"ל השו"מ:

"גם מ"ש שאסר שם לנשים לגלח הראש משום לא יהי' כלי גבר כמבואר בהדיא בשו"ע ס' קפ"ב וביש"ש פ' מצות חליצה כתב שלוקה מנה"ת, וע"ז כתב שהרב ר' שמחה יואל עת היה שם בקיץ העבר שחק על זה שלא אסרו רק גילוח המיוחד לאיש. הנה לא ידעתי ולשמחה מה זו עושה (!) כל שמנהג האנשים לגלח בוודאי אסור. וע"ז אני קורא ויספר המן לזרש אשתו שאסוד ליהודי לספר לאשתו ולגלחה. "עכ"ל הברור.

ואין צריך להוסיף כלום.

יש להביא שבשו"ת להורות נתן, נשא ונתן להמציא איזה צדדים ל'התיר' איסור לא תלבש בנוגע לתגלחת נשים, והביא שם כמה תירוצים דחוקים (כמו למשל היתר א' הביא שם שלא אסרו לנשים לגלח רק אם מתדמין ממש לאנשים ומשאירים פיאות הראש.. אבל לגלח כל הראש מותר. וכמובן זהו נגד דברי חז"ל והרמב"ם המבוארים לעיל.) ואחר שלא מצא תירוץ הכי מספיק כותב בזה"ל: "באמת אין אנו חייבים לחפש טעמי ההיתר כי די לנו במה שאבותינו נהגו כך.. וזאת התורה לא תהא מוחלפת".

טעם הרבנים המחייבים להתגלח ותשובתינו בצד

הנה באמת ברור בדברי חז"ל וראשונים שאין שום סמך למנהג התמי' הזה שנוהגין כהיום הנשים לגלח שער ראשם בגילוח גמור, ואין ספק שחז"ל היו נגד הגילוח בין מצד ההלכה ובין מצד דרך העולם, אבל

כבר עמדו הרבנים והגאונים בתוקף עוז לקיים המנהג בכל מיני אמתלאות, על כן חובה עלינו להביא דבריהם ולראות מהו טענתם להצדיק המנהג ולקיימו.

קודם כל יש להזכיר שיש ספק מיוחד בשמו הנקוב "תוספת חיים בענין תקנת תגלחת הנשים" והספר הזה (מבעמ"ח – בדרך האבות הרב חיים קרויס מב"ב) זכה לכמה הסכמות מרבנים חשובים, ואביא קצתם כדי לראות מהו הצד השני:

מתוך הסכמת אב"ד מעלברן: "גם ידוע ומקובל אצלינו מה שאמר אדמו"ר הגה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע בסיני ניתן תורה לישראל תורה שבכתב ותורה שבע"פ, ומני אז שנכתב תורה שבע"פ בגמרא הרי מנהגי ישראל הם הם תורה שבע"פ שעלינו לקיימם" (הערה: צ"ע מדברי הרמב"ם בהקדמת לספר היד שלא משמע כן, יע"ש)

ראב"ד דק"ק קאשוי: "והנה מנהג הזה שהנהיגו חכמי הדורות במדינת אשכנז היתה כוונתם בשביל גדר וסייג לאיסורי תורה שזה חמיר מאד"

(הערה: צ"ע איך התירו איסור תורה רק כדי לעשות גדר לאיסור אחרת)

בעמח"ס מגד יהודה: "בדבר הענין שנפרץ שאין הנשים מגלחין כל שערות ראשן, הנה כבר הכריע המג"א (ס' ע"ה סק"ד) כדברי הזוהר שהחמיר מאד שלא יתראה שום שער מהאשה דגרמה מסכנת לביתה. ומטעם זה נהגו הנשים הנשואות לגלח את כל שערות ראשן. וכל שאינה מספרת לפרוצה תחשב.. וידוע כמה הרעיש על זה רבינו הק' מסאטמאר ז"ל..".

(הערה: קודם כל תמיה מאד איך סמך על מג"א והזוהר שבאמת אומרים נגד דבריו, כי הזוהר מדבר בנשים שיש להם שערות אריכות שיזהרו שלא יצאו החוצה, הרי רואין שבימי הזוהר והמג"א לא עלתה

על הדעת לקצר השער, למרות כל הסכנות שיש לחשוש בהם, אלא רק להצניאם היטב. ועוד תמיה מה שאינו די להם לקצר השערות מאד, אלא מזהיר שיש להרעיש על 'הפירצה הנוראה' שהנשים אינם מגלחין 'כל' שערות, והטעת הוא ע"פ הזוהר, והנה אם קצת שער אינו מספיק ועדיין יש לחשוש שיתגלו גם הם ואפ' אם הם קטנים מאד, מה הועילי ש'גלחם לגמרי', והלא גם יש לחשוש שיתגלו אותו השער שכבר מגילוח, כי שיעור הנחשב לשיער הוא כדי נטילת הזוג (כמב' בשבת פ"ח)? חוץ אם אומרים שבאמת חייב האשה להביא תער על ראשה ולשחת השיער מכל וכל, כמו קרחת ממש, שלא יהי' שם שער אפ' כדי נטילת הזוג. ובאמת בכה"ג לכ' מותרת לה לגלות את ראשה לגמרי ולצאת בשוק כי אין שם זכר של שער, ולא אמרו 'ראשה' של אשה ערוה, אלא 'שיער' של אשה, ואשה קרחת לכ' יוצאת בשוק וראשה פרוע. וצ"ע.)

הרב כץ מקרית יואל: "הנה אמת נכון הדבר שלפי מה שאנו רואים מדברי חז"ל בכמה מקומות וכן משאר דברי הראשונים ופוסקי ההלכה, הרי נראה שלא נהגו בנות ישראל לגלח שערן, והם דברים ידועים ואין אף אחד שחולק על זה, בכל זאת הרי אנו עדים שבהרבה מקומות לקחו על עצמן לחוב גמור שהנשים תגלח שערן..וכו'.

כי האמת כשנעשה חשבון אמיתי הלא אינו דומה כלל איך היה הנשים לובשות בצניעות בזמן המשנה בזמן התנאים והאמוראים אשר הנשים הקפידו על כיסוי הראוי בכל מקום שצריכים כיסוי וזה היה ביתר עוז ובקפידא מיוחדת שלא להקל בענינים אלו וממילא לא חששו לכל החששות באם לא יגלחו שערותיהן כי הלא היו מכוסין מכל. אבל במשך הדורות אשר נתקלקלו הדברים ובפרט בעיני צניעות והדורות נתמעטין, והבינו היטב שבאם לא ינהגו בתגלחת השער של הנשים הנשואות יבואו לידי מכשולות שונים לכן הצריכו לנהוג גזירה זו.

עד כאן דברי הרב כץ, וא"צ להעיר כלום.

מהו טעם המנהג, ותשובתו בצד:

מצינו בפוסקים הנותנים טעמים למנהג הזה 5 טעמים:

(1) משום חשש טבילה.

המנח"י (ח"ז ס' ג') מביא שיש שחששו שבשעה שהאשה טובלת עצמה יצא השערות מחוץ למים בשעה שיורדת למים, והוא שאלה של טבילה כשירה באם לא יכנסו כל השערות לתוך מימי המקוה, על כן נהגו בגלילות אשכנז שנשים היו מגלחין כל השערות.

תשובה:

הנה מלבד אשר עצם החשש כבר נזכר בכל הפוסקים מגדולי הראשונים ועד פוסקי האחרונים, וכולם פה אחד הזהירו על זה שישגחו מאד בעת הטבילה שיכנסו כל השערות היטב, אבל אף אחד לא עלה על דעתו לגזור משום זה שסלקו השערות, כמו שבכל דבר שיש חשש צריכים שמירה יתירה, אבל מי ישמע כזאת לעשות עצה חדשה וגזירה מוגזמת, מה שלא הוצריכו אף אחד מן הראשונים או אחרונים אלא הספיקו בזה שהאשה תזהר בעצמה כמו שהאשה צריכה להזהר בכל שאר החששות כמו חציצה וחפיפה.

וע' בראב"ד (בעלי נפש שער הטבילה) וראש מקואות (ס' כ"ח) והובא בטור יו"ד (סוף קצ"ח) "ותעמוד האשה על גבי שתראה שלא תשאר משערות ראשה צף על פני המים" (וע"ע שם ברמ"א ונו"כ)

וראה מה שכתב המשנ"ב (בה"ל ס' ע"ה ד"ה ודע): "שהנשים שהורגלו לילך בשערות ראשן מה מאד צריכה להשגיח שלא יצאו השערות". [ויש עוד עצות בראשונים כמו שדנו בזה בשו"ת מהרש"ם (ח"ג ס' קע"ה) ודרכי תשובה (ס' קצ"ח ס"ק קל"ב) אבל אף אחד אינו מזכיר עצה זו לגלח השערות- אשר לכ' הוא העצה הפשוטה מכל, כי זה היה דבר בלתי עולה על הדעת, ונגד התורה משום לא תלבש]

ולסיים בדברי שו"ת קנאת סופרים (דף ל"ח ס' כ"א) "ואין לנו לעשות

חדשות וחשש השערות הרי הנשים עומדות שם ויראו היטב שלא יהי' שערות חוץ למים, ולא יוסיפי חדשות".

ובכלל יש להעיר שבזמנינו אין המצב כמו שהיה אז באשכנז והמקואות היום הם גדולים ברווח עד שיש לכנס למים גם אם השערות יהי צפים מאד לכל צד, ואפ"ה יהי כולם בתוך המים.

עכ"פ מי שבאמת חושש לטבילה כשירה יכול לסמוך על הדרך שקבע לנו השו"ע והראשונים ולהזהיר אשתו שישגיח "מאד" על שערותיה שלא יצאו חוץ למים בשעת הטבילה ח"ו, ודי בזה. (וא"צ לגזזם).

(2) סייג ועצה שלא יתגלו השערות.

בשו"ת מהרי"ץ (ח"א קכ"ז) ובדברי יואל (שער התקנות) צווחו להשגיח הנשים לגלח השערות, ועיקר טענתם הוא בנוי על מג"א מפורשת ועל זוהר הק' נורא כאולי המג"א והזוהר כתבו בהדיא לגלח השערות, והטעם משום שחמור מאד לגלות השערות בחוץ ועל כן נהגו לגלחן משום סייג וגדר כדי שלא יבוא לגלותן.

והרה"ק מסאטמאר זי"ע מוסיף טענה כבידה "אם באמת דעתה לכסותה היטב למה לא יגלחו אותם הלא ממילא שום אחד לא יראה? אלא ודאי שמה שהם מתנגדים לקצצם זהו סימן שבדעתם לגלות השערות בבית, ומתביישים לגלותם כשהם מגולח לגמרי.

והוא ז"ל צווח על זה "ביי האר" "וויי האר" והרעיש ע"ז עולמות".

תשובה:

הנה 'הסימן' הזה צ"ע שיש לומר כמה טעמים למה אשה לא ירצה לגלח שיערה, ולא דווקא משום שרוצה לגלותן בבית. (מפני קפידת לא תלבש לאותן שמקפידים בזה, ומפני הניוול. ועוד סיבות כמובן).

אבל אפ' את"ל שהוא משום גדר שלא יתגלו בטעות מעט פה ומעט שם, הנה כבר העירנו לעיל שממ"נ מה הועילי בתקנתם, דאם יתגלו

המטפחת קצת אז אפ' אם היא מגילח מתגלה מקום השערות, ושערות קטנות הם ג"כ בגדר שער באשה ערווה, כי שיעור השער הוא בכדי נטילת הזוג, ומה נפ"מ אם הם אריכות או קצרות. (ובאמת החוש מעיד שיותר קל להשמר שערות אריכות שמוכרכין יחד מלשמור שערות קטנות מליצא החוצה פה ושם)

אלא כל התקנה שייר רק באשה שרוצה לגלות שערותיה בבית, ואינה מקפדת על דברי הזוה"ק שלא לגלותם בבית, ואם היו לה שערות היו מגלותם, על כן עשו 'תקנה' שכל הנשים יגלחו, שזהו דבר שאפשר לבדוק, אבל בביתה מי יראנה, ולכן הוצרכו לעשות תקנה שאפשר לראות ולבדוק. (אבל גם זו אין להבין, כי אם באשה עוברנית עסקינן, הרי גם בזה מה הועילי, כי תינח שעכשיו לא יתגלה השערות בפני בעלה מחמת הניווול והבושה, אבל אם לובשת את עצמה כשאין בעלה בחדר וכדומה עדיין לא תקפיד מלגלות שעה, נגד הזוהר, כי הרי האשה הזאת אינה מקפידה על הזוהר. ומה הועילי בכל התקנה..)

ובכלל אם באנו לחוש לדברי הזוהר, הרי הזוהר עצמו אוסר לנשים לגלח שערן ע"פ קבלה, והבאנו דבריו לקמן, וכן הזהיר ע"ז הארי הק' בפ' קדושים, שהאשה לא תגלח את שעה. וצ"ע למה העלימו הזוהר הזה שהוא בעל ההלכה, והחזיקו בדברי הזוהר הנ"ל במג"א. (ובאמת גם שם במג"א מדבר ב'שערות אריכות של אשה' שיש לכסותם היטב ומשמע שדבר פשוט הוא שיש לאשה שערות אריכות).

3) חשש חציצה שיסתבכו השערות.

כן הביא בעמ"ח ספר ישראל והזמנים שיש אומרים שחששו משום חציצה באם יסתבכו השערות זה בזה לפני הטבילה.

תשובה:

אין מה לדבר עוד בדבר אשר דנו בו חז"ל במס' נדה (ס"ו:) ובשו"ע ס' קצ"ט, ולא כתבו שצריך גילוח בשום אופן. (וע' בשו"ת לבושי מרדכי

קמא יו"ד ס"ס ק"ל).

אבל יש להזכיר שבעצם יש יותר חשש של חציצה כשמגלח השערות דאם מגלחן לפני הטבילה אז קשה מאד לסלקם לגמרי, ואם ממתין עד אחר הטבילה יש חשש חציצה משום כל העומד לגזוז כגזוז דמי, כמו שמב' בשו"ת חת"ס (יו"ד קצ"ה) יע"ש.

(4) חשש סחיטה בשער כשטובלים בשבת.

הרבה הביאו לסמוך ענין הגילוח על דברי הנצי"ב (בהעמק שאלה) שיש חשש סחיטת שער בשבת אם חל הטבילת מצוה בשבת.

תשובה:

א"א לכנוס כאן במו"מ בדברי הנצי"ב וכוונתו כי יש הרבה פרטים שאכ"מ, אבל אפ' את"ל שאכן חוששין להשיטות שיש סחיטה בשער, א"כ למה התירו הפוסקים (בפרט החסידים) לאנשים לטבול בשבת, למרות שאינו רק מדת חסידות ותוספת טהרה, כשבבת אחת עשו בעיות לנשים באותו חשש עצמו. ואינו מובן מאי נפ"מ בין נשים לאנשים. (חוץ אם תאמר שיש יותר שערות בנשים מפיאות האנשים, שזהו דוחק)

אבל עצם ענין סחיטה בנוגע כלפי נשים וטבילה בשבת, הבאנו להלן שיש ראשונים הסוברים שצריכים 'לדחות טבילה של מצוה' למוצאי שבת, יותר מח"ו לגזוז השערות של אשה! הרי שא"א לומר שזהו טעם הגזידה כשכל הפוסקים (ביו"ד קצ"ט ועוד) כתבו להדיא שלא לגזוז השערות בשביל בעי' זו, אלא או לדחות הטבילה, או שאין בעי' קלטבול בשבת. יע' להלן.

כמה החמירו הכל בו והראב"ד שלא לגלח השערות:

הראב"ד (בעלי נפש שער הטבילה עמ' צ"ח) והכל בו (הל' טבילה דף

נ"ד: טור ד') כתבו שאשה אינה טובלת בליל שבת וליל יו"ט כיון שיש חשש סחיטה אלא תטבול במוצ"ש ומוציו"ט. ואין ההלכה כמותם.

הנה עצם דחיקת הטבילה הוא דבר קשה דהלא טבילה בזמנה מצוה (ע' נדה ל.) וצריכים לטבול בליל שבת, אבל אעפ"כ הבינו הראשונים שבליל שבת אין עצה אלא לדחות הטבילה. ולכ' יש לתמוה, בכה"ג שיש דרך אחרת ועצה פשוטה דהיינו לגלח השערות לגמרי (כמו שעושין הנשים כהיום) למה הצריכו הראשונים לדחות הטבילה למחרת, שהוא בדיעבד גמור שטבילה בזמנה מצוה, משום בעיות סחיטת השער, ולמה לא אמרו שיגלחו השער?

אלא מזה מוכח שיותר עדיף לדחות טבילת מצוה מלגלח השערות, והטעם הוא דגילוח הוה איסור מנה"ת (משום לא תלבש כנ"ל) אבל טבילה בזמנה אינה מעכב ולכן עדיף שלא יטבלו בשבת ויעברו איסור גילוח.

ובא וראה כמה הלך הר"ן בזה. הר"ן בחי' (שבת קכ"ח:) כתב שיש "ראיה" להשיטות שאין סחיטה בשער בשבת "מדשרינן טבילה בשבת" הרי ע"כ שאין חשש בהשערות. וע"ש שהאריכו הראשונים במו"מ אי יש סחיטה בשער או לא, והר"ן הביא הראי' הזו להוכיח שאין.

הרי רואין מזה כמה היה ברור להראשונים שאין שום שאלה בכלל בנוגע לענין זה, ופשוט הוא שאשה יש לה שערות ואינה מגזזם ח"ו. עד כדי כך שאפ' אם השערות מביאים שאלות גדולות בהלכה מ"מ אף אחד לא עלתה על דעתו שיגלחם אלא או יש היתר לטבול בשבת, או צריך לדחות הטבילה למחרת.

וע' בספר טהרת הבית (מהג"ר עובדיה יוסף זצ"ל, ח"ב ס' י"ד סק"ג) שמונה והולך יותר מכ' ראשונים וט"ו אחרונים שעסקו בסוגיא זו של סחיטת שער בשבת, ואף אחח אינו מזכיר העצה שיגלחם, אלא ברור לכולם שאין זו עצה כלל, אלא או יש לטבול במוצ"ש, או צ"ל היתר לטבול גם בשבת.

עכ"פ יש לומר שעצם הסיבה שהעמידו על דברי הנצי"ב הוא סיבה להיפך, שלא לגזז השערות ממקומן, כשרואין כמה החמירו הראשונים לקיים הטבילה בשבת יחד עם השערות וח"ו שלא לקצצם.

(5) הזוהר פ' נשא.

הביאו הזוהר הק' (נשא קכ"ז) שכתב בפירוש לגלח השערות ע"פ קבלה.

תשובה:

אין זה נכון. אין זוהר כזה.

וז"ל הזוהר שם: "כד בעית לאתדכאה (כשאשה רוצה לטהר) בעיא לספרה ההוא שעה דרבי ביומא דאיהי מסאבא (צריך לגזז השער שצמח בימי נדתה)"

פשטות לשון הזוהר הוא ש'רק' השערות הצומחים 'עוד' בימי הטומאה צריך לגזז מחמת גודל טומאתם. ויש שטוענים שכוונת הזוהר הוא בהכרח לגלח כל השער דהלא השערות צומחין סמוך לראש ולא בסופן. ובאמת לו יהא שהטענה יהי צודקת (הגם שההבנה פשוטה אינו כן כלל) מ"מ אפשר להביא זוהר אחרת שמבואר שם שלהדיא אין אשה מגלח כל שערותיה ע"פ קבלה, וע"כ מוכרח כאן שכוונת הזוהר הוא כמו שאמרנו לגזזם בסופן.

בזוהר הק' בהעלותך (קנ"א: ד"ה וכל מאן) "וכל מאן דאינו מסיטרא דדינא בעי דלא ירבי שער בגין דאסגי דינא בעלמא, ועל דא, אתתא מתוק מדבש) לא –בכהאי גוונא (פירוש שאינה יכולה לגזז שעה ע"פ קבלה יתחזי שער לבר, ובעיא לאתחפייא רישה ולכסי שעהא".

בתיקוני זוהר (תקונא שבעין דף קכ"ד.) "שערא סומקא צריך לבערא ליה מכל וכל.. ואתתא בגין דאיהי מסטרא דשמאלא לא צרך לאיתגליא בה שערא.. דלא צריך לאכחושא סידרא דבראשית. ווי ליה למאן דשני

ביה סידרי בראשית."

וההסבר לזה, למה אשה אינה יכולה לגזז שיערה ע"פ קבלה כתב רבינו הארי הק' (שעה"מ פר' קדושים) בזה"ל:

"ואמנם נוקבא דזעיר אנפין הנקראת בחינת עשיה שבאצילות וכל אחיזת הדינין ושורשם הם בה ואם נעביר הדינים גם מראש הנקיבה יתבטלו לגמרי, ולכן האשה אינו מגלחת ראשה ואדרבה מגדלת שער ראשה כנודע כדי להשאיר שורשן הדינין". וביאור הרח"ו שא"א לבטל הדינין לגמרי כי דינים הם צורך גבוה והם מכלל קיום העולם.

וע"ע בהיכל ברכה (ויקרא דף קע"ז טור ג' ד"ה שורשי מצות) שכתב:

עוד כמה איסורים שלא לגלח השערות

ניוול:

רשי במס' סוטה (ב. ד"ה אסור לקנאות) כותב שאסור להביא אשתו לידי ניוול.

הרי שיש איסור לנוול האשה. וא"כ בנידון דידן יש בוודאי איסור לצוות לאשתו לגלח שיערה, כי גילוח השערות הוה ניוול גדול לאשה כמו שאמרו ביבמות (מ"ח.) "נאמרה עשיה בראש ונאמרה עשיה בצפרנים מה להלן ניוול (כלומר גילוח הראש הוה ניוול) אף כאן ניוול" וכן אמרו בנזיר כ"ח: ובעוד מקומות, וכמו לשון הרמב"ן ריש כי תצא "ותגלח את ראשה שהוא ניוול גדול", וכמו שכ' החינוך (מצוה שעד) "אין ספק שהגילוח הגמור יפסיד תואר בני אדם", וע"ש בספר מנחת בלולה "השער נוי והידור גדול לאשה, כמו שאמרו ז"ל וכו", (וע"ש מדרש

הגדול שמגלח הראש שהשערות הם נאים לה).

מום:

המשנה במס' כתובות (ע"ב:) אומרת "המקדש אשה ואח"כ נמצאו עליה מומין תצא שלא בכתובה. כל המומין שפוסלים בכהנים פוסלים בנשים."

ואחד מן המומין שפוסלים בכהנים תנינן בבכורות (מ"ג.) "הקרח פסול. איזהו קרח כל שאין לו שיטה של שער מוקפת לו מאוזן לאוזן" וע"ש ברשי (מ"ג: ד"ה משום) ש'מאוסין לראות'. (להערה בעלמא: אינו ברור אי כוונת המשנה בכתובות הוא גם על הנך מומין שפוסלים מחמת מראית העין, או רק על המומין שכתוב בתורה.) עכ"פ מבואר שם שיסוד פסולי מומין הוא שכהן צריך ליהות 'שוה בזרעו של אהרון' ודומה לאדם רגיל ונאה, וכל דבר שנחשב למאוס יש לעיין אם הוה מום או לא כי התורה רצתה שהכהן תהא 'יפה ונאה' כמו ששוה לזרעו של אהרון.

ועל זה אמרו חז"ל שגם אשה צריכה ליהות בלי מומין ואמרו חז"ל שהגדר של מומין באשה הוא כמו גדר של כהנים, הגם שאפשר לחלק ולומר שיסוד מומין באשה הלא הוא משום שחזקה אין אדם מפייס במומין (כתובות ע"ה:) ומתגנה עליו, אבל בכהן הגדר הוא משום שצריך ליהות שוה לזרעו של אהרון, מ"מ אמרו חז"ל ששניהם יש להם דין אחד, ומה שנחשב מום אצל כהן הוא ג"כ מום אצל אשה. ולפי"ז בנוגע ל'קרחת' שנחשב מום אצל כהן לפי שהוא 'מאוס לראות', יהא נחשב מום גם אצל אשה, הגם שאין האשה מגלה ראשה, ולכ' למה יהי מום והא אינו רואה אותם כלל? מ"מ לפי דברי חז"ל נחשבת לדבר מאוס ומום. (ולכ' חז"ל אומרים זה כי באותו הימים לא היו מקפידים שלא לגלות השיער בבית, כמב' בכתובות ע"ב: "אלא בחצר א"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו שיושבת תחת בעלה" פירוש שכל הנשים מגלים השערות בביתם וע"כ שאינו אסורה יע"ש. ולכן קרחת נחשבת למום כיוון שהבעל רואה אותו בבית, אבל בזה"ז

שמקפידים על הזוהר ואין רואים אותם כלל יתכן שלא תהא נחשבת למום. אבל סוף כל סוף א"א לחלוק על חז"ל כי דבר סתמא שנינו, ולכ' החוש מעיד שגם מי שאינו רואה הראש כלל אפ"ה ממאס מקרחת שאפשר להרגיש את זה בלי לראותו).

עכ"פ מבואר שהמקדש אשה דעתו הוא שיהא האשה נאה ומושלמת. ואם מצאה אח"כ עם מומין, יש שאלה בקידושין. כי אין אדם מפייס במומין. ואם מקדש אשה ונמצאה שאין עליה שיטה של שער הרי זה מום קרחת ותצא בלא כתובה.

ולעניננו בתגלחת הנשים: במשכל ראשון א"א לומר שאשה המגלח את עצמה נחשבת כמו קרחת, כי מום הוה דבר הבא בגוף מאיליו כמו מחלה, משא"כ מי שעושה בידים לא הוה בגדר מום. אבל באמת צ"ב למה יהא חילוק בזה. כי לכ' בכהן אם עושה המום בידים ג"כ נחשבת למום כי סוף סוף הוה דבר מאוס ואינו שוה בזרעו של אהרון, וה"ה באשה אם עשתה לעצמה דבר שממאס לו הרי אין אדם מפייס במומין, ומאי נפ"מ מהיכן באה המום.

ואם תאמר שיש חילוק בין קרחת לגילוח שקרחת הוה רק אם אין השער צומח כלל, אבל אם יש אפ' שערות קטנות מאד כבר אינו נחשבת למום (הגם שבסברא באמת שניהם הוה 'מאוס לראות' ובעל מקפיד עליהם) בא וראה גמ' אחרת:

נדרים:

המשנה אומרת (שם ע"ב:) "כנסה סתם ונמצאו עליה נדרים תצא שלא בכתובה". והטעם מב' בגמרא דמתני' מיירי בנדרים שיש בהם עינוי נפש לפי 'שמתגנה עליו' ואין אדם רוצה אשה שתתגנה עליו. וכן שנינו שם ע"א: שיש כח לבעל להפיר נדרים שהאשה עשתה אחר הקידושין שיכולים ליהות שיתגנה עליו כגון אשה שנדרה שלא תתקשט.

ובנזיר כ"ח: מבואר שבעל יכול להפר נזירת אשתו 'לפי שאין אדם

רוצה באשה מגולחת' כי זהו דבר שנוגע להבעל משום שהוא גנאי וניוול לאשה להתגלח.

ולפי"ז יש לעיין במי שמקדש אשה סתם ואח"כ נמצא שיש עליה נדר (או מנהג וקבלה שנחשב כנדר) שתתגלח שער ראשה, שלכ' הוה דבר הנכלל בעינוי נפש לפי שהוא גנאי לו כמב' שם בנזיר, וא"כ יש שאלה על הקידושין ואין אדם רוצה אשה נדרנית, וכן אין אדם רוצה אשה שתתגנה עליו.

עכ"פ מוכח שכל הענין של גילוח השערות אם הם נגד רצון של הבעל הוה שאלה גדולה בעצם הקידושין, ואינו פשוט כלל.

דמיון לשדי"ם:

בספר חסידים (תתשנ"ה) מובא דבר נורא:

"במצרים היה מלחשים באוזן הטלה והשד עולה מתוך האוזן ומגיד עתידות, לכן מוה הקב"ה משכו לבזיונם צאן לשחיטת הפסחים וכו'.. ולמה קראו לשדי"ם שעירי"ם כי לשדים זכרים יש להם שער בראש ולשדים נקבות אין להם שער, וזהו תוארם. לכך בועז ידו על ראש רות, וכיוון שראה שיש לה שער מיד שאל בת מי את, שידע שאינה ש"ד. "עכ"ד המפחידים. ומקור הדברים ממדרש רות רבה (ג' ח') ע"ש.

וע"ע בחסל"א (מעין ז' נהר כ"ב) "שהשערות הם אחיזת סוד האדם מלמעלה שהם שורש שהאדם משתרש בעולם העליון ואלו השדים עזובים מלמעלה ועזובים מלמטה לכך אין להם שערות להראות שאינם נכללים בשערין דמלכא דתמן משתרשין בסוד המחשבה העליונה בל אותם שהם קדושים ולא עזובים".

ענין זנות:

בפרקי דר"א (פי"ד) "ואינה מגלחת ראשה אלא מחשדה של זנות", וביארו המפרשים שם שנא' ופרע את ראש האשה וילפינן שזהו גילוח של שער (ולא רק פריעת הראש). שכן עושין רק למי שזנה תחת בעלה.

וכתב שם בפירוש מהרז"ו "ובילקוט בראשית הגירסה הוא ראשה מכוסה כאבל, ומגדלת שער כלילית, ואינה מגלה ראשה כי אם בלילות. ע"כ. וכן היה המנהג בימיהם שהנשים מגדלות שער תמיד, וכן המנהג גם עתה במדינות רק שמכסות ראשן".

בשו"ת תשב"ץ (ח"ג ס' קצ"א) על אשה שזינתה "שראוי לאוסרה על בעלה.. ולפרוע את האשה ולגלח את שערה כמו שנזכר בפרקי דר"א פי"ד בקללות שקילל הקב"ה חוה שמגדלת שער כלילית, ומגלחתו כזונות (דדרך הזונה בגילוח) ותעמידנה בעזרה כמו סוטה..".

דעת החת"ס והדברי חיים ועוד:

הרבה הביאו שמרן החת"ס (יו"ד קצ"ה) מקיים המנהג.

באמת מי שיעיין שם בהתשובה יראה שמעולם לא כתב החת"ס שצריך לגלחם אלא רק דן שם אם יש חשש חציצה משום כל העומד לגזוז כגזיז דמי (ויתכן שאלת החת"ס גם בנשים שאינם מגלחים אלא מקצרים בשביל הנישואין) ולענין עצם הגילוח ברור שהחת"ס לא רצה לכנוס עצמו בידון הדברים. (ואין אף מקום אחד שהחת"ס מזהיר בהדיא לקיים המנהג).

אלא שיש חת"ס אחרת שמראה לנו להיפך. יע' בספר לב העברי (דף ס"ח.) "רבינו החת"ס ציווה להממונות על המקוה שאם תבוא אשה בעלת שערות אריכות מאד לטבילה שתתן על ראשה סיבכה מיוחדת מחוטי שער שאין חוצצין כדי להזהר מאיסור כרת". ולא הוזכר שום

רמז שיגלח את ראשה, ואפ' באשה בעלת 'שערות אריכות'.

ועוד יש להביא שבצוואת החת"ס מובא:

"רבינו ציווה להזהיר מריעות הנשים המוציאים אפ' שער אחת החוצה".

וזהו לכ' ראי' (הכי ברורה שיש) שהנשים בני ביתו הלכו עם שערות שהיו אפשר 'להוציא החוצה' ועל זה הזהיר שיתחבו אותם היטב. ואם היה החת"ס נוהג לבני ביתו לגלח לא היה הוצרך לצוות להזהר 'מלהוציא שערות החוצה'. ודי למיבן.

מין הדברי חיים:

דבר פלא מצאנו בספר דרכי תשובה (קצ"ט סקי"ג) וז"ל:

"שמעתי בשם מין הדברי חיים מצאנז שבימינו לא יחופו הנשים בזי"ף כי דרך האומנים לעשות הזי"ף עם תערובות סממנים ויש בהם נתר המסבכים את השער". עכ"ל.

לכ' הוה דבר זה סתירה למה שאומרים שהרה"ק מצאנז הזהיר הנשים לגלח כל השער כי א"כ לא שייך שיסבכו..

דברי האגר"מ בזה:

בשו"ת אגר"מ (ח"א ס' נ"ט) נשאל בענין שלפנינו באשה שניסת לבעל, ומנהג הבעל שלא לגלח, ומנהג האשה כן לגלח, והבעל אינה רוצה שתתגלח, האם יכול הבעל לעכב עליה.

והגר"מ מאריך להוכיח שבדבר מנהג הולכין אחר מנהג הבעל בין לקולא בין לחומרא. ואח"כ כותב "אם הבעל מקפיד ואינה רוצה שתגלח אסור לה לגלח דמחוייבת לעשות רצון בעלה בדבר שמקפיד.

ומפורש בנזיר כ"ח שדרך אנשים להקפיד שלא יגלחו הנשים את שערן והוא מן הדברים שבינה לבינו, ולרבי יכול להפר אף שיש מזה הפסד קדשים כיון דהבעל מקפיד כ"כ.. וכן עשו ליפת תואר כדי

לנוולה. וממילא אסור לה לגלח כשבעלה מקפיד.

ואין להחשיב את הבעל לאדם קל שאינה רוצה בגדרים וסייגים כיון שגם חז"ל הקפידו על זה. ובאמת יש גם גדר וסייג לאידך גיסא כדי שלא תתגנה עליו ויתן עיניו באשה אחרת שחשו ע"ז חסידי עולם כמו שמצינו בחלקיה בר בריה דחוני המגעל (תענית כ"ג) שהקפיד שתהא אשתו מיקשתא כדי שלא יתן עיניו באשה אחרת. ונמצא שיש מעליותא גם לצד שלא יתגלח ולכן מה שמקפיד הבעל הוא כדין ואין להזניחו על זה."

דברי הקהלות יעקב:

בקריינתא דאיגרתא (ח"ב ס' פ"א) כתב: "לעיקר הנידון אם הבת מחוייבת לגזוז שערות כמנהג המשפחה לענ"ד אין זה שייך ליעיד (רכ"ח סעיף כ"ט).. ולכן וודאי אפשר להתיר בעת הצורך, ובנד"ד אם יאמר החתן שאינו יכול לסבול אשה מגולחת כמב' בנזיר (דכ"ח) שיש בזה קפידא לגברי ודאי מחשב כשעת הדחק ויכולה הבת להתיר ע"פ חכם שאדעתה שתתגנה על בעלה לא היתה רוצה מעולם לקבל מנהג כזה.

ובאמת יש להסתפק אם הבנות קיבלו עליהן מנהג זה.. כי הבנות עצמן לא קיבלו עליהן דבר זה מרצונם אלא עשו כן לדרישת הוריהם והחתן.. כי הדבר קשה מאד לבנות.. ואפשר שמעולם לא קיבלו הם רק עשו ע"פ ההכרח."

